

Gašper Malej *Portret dame*

Boži Rakočević, kjer koli že je.

Hiša nad morjem je prazna. S spodkopanimi temelji štrli med gladino in nebom, odgovori vetrov se zbirajo v njeni senci in nihče prav dobro ne ve, kam so odšli njeni nekdanji prebivalci. Zadnja je bila nemara gospa P., ki je vsako jesen prihajala na morje iz prestolnice nekoč veliko večje države. Točno desetega septembra se je s pisanim klobukom na glavi in tremi potovalkami znašla pred vrati, in vsakič jo je pozdravilo enako modro nebo brez oblaka; in nato, ko je obrnila ključ v zarjaveli ključavnici, vedno isti svetli strop s pohištvom, ki ga je dobro poznala. Prva leta je gospa P. prihajala s svojim drugim možem, upokojenim kapetanom nekdanje vojske. Ko je kasneje zakopavala njegove upepeljene ostanke v velikem vrtu za hišo, so ji v duhu spet odzvanjale besede pokojne stare matere: »Vedeti moraš: vodi je dano, da je voda, ognju, da je ogenj, in zraku, da je zrak. Le zemlja se mora nenehno preobražati, da lahko občuti svojo zemeljskost.« Spomnila se je: v tistem trenutku je sonce bučno žgalo in puščalo velike praznine med vijugami neba. Tedaj, in vedno znova, ob odpiranju hišnih vrat: tako kot zmeraj se je mrtvi kapetan sprehodil skozi utrjeno samoto njenih ulic in ji na ustnicah pustil madeže dolgotrajnih, vlažnih poljubov; njeno telo je prešinel sladek spomin na težo nenehnega dviganja in spuščanja, razbrzdano gugalnico čutov v naročju stare, razmajane postelje in mehkega fotelja, ki jo je zjutraj toplo objel po še toplejši noči.

Presenetila pa jo je praznina prostora, kamor je vstopila. Po vseh kotih nametani ostanki pohištva, stara, pokvarjena ura s kukavico in nekaj obledelih razglednic na svetlih stenah, oranžna zavesa, pogrnjena po tleh namesto preproge, ki jo je pred leti

odkupil bradat preprodajalec. Le sredi sobe je še vedno kraljevala stara hrastova miza: njena miza. Nekje nad njo je visel starinski lesteneč; kot da lebdi v zraku, ali pa se je strop tako dvignil, da s pogledom ni mogla več seči v neznane višave. In k oknu prislonjeno mogočno ogledalo: kot visoka steklena stena ji je zakrivalo morje in grozilo s svojo prozorno površino, na kateri začuda ni bilo niti sledi prahu.

Zazrla se je v ogledalo in se začela izgublјati v njegovi globini. Ploskve zraka, ki so lebdele za njenim hrbtom, so se začele zgoščevati onkraj spomina. V tistem trenutku so vstopile vanjo in jo preplavile: prsti se izgublјajo, iščejo sledi, roke mlahavo visijo ob telesu, usta izvržejo nekakšne nerazumlјive žvižge in piske. Iz ogledala pogleda drugačen obraz; starka se ustraši, brezimni odsev dečka pa se zasmeji, nežno in čisto, a v tem smehu je nekaj žalostnega, kakor spomin na topel hlebec kruha, ki prehitro izgine v lačnih želodcih potepuških otrok. Deček z bledimi očmi se nasmehne, iztegne roko, nato pa se tiho, hladno umakne nazaj za steklo.

Gospa P. je dolgo stala pred ogledalom. Vse dokler na njegovi motni gladini ni začela vzraščati žolta svetloba. Vonj po trohnobi, ki je prej navdajal ves prostor, je bil v hipu pozabljen, saj je sladkoben parfum vsiljivo oznanjal svojo prisotnost med vijugami zaves. Starka je tresoče iztegnila roko in se dotaknila steklene površine. V njeni glavi je spet odzvanjal spomin: »Preden stopiš na vrh svoje gore, ti bo dano videti preddverja palač dna, se približati osrčju zemlje ...« Tresočča se roka je nenadoma obmirovala. Spomnila se je na verižico z biseri, ki so, že zdavnaj raztreseni, ležali v gubah njene preteklosti. *Kdo neki je izmaknil največji dragulj iz moje krone?*, se je spraševala. Kot ena tistih vladark, ki ob mladem mesecu sklicujejo zборе svojih nevidnih podložnikov; medtem pa je zrcalno praznino zamenjal nov, le za bežen trenutek neznan obraz. Okrogel, rdečeličen obrazek deklice približno sedmih let, ki je zamaknjeno zrla v prostor. Starka je pobožala ogledalo. *Moja mala Silvija*, je zašepetala in v roke vzela nevidno iglo. Vanjo je vdela nevidno nit in si začela popevati preprosto melodijo, ki se je je

bila naučila od svoje pestunje. V plemenitih rodbinah nikdar ne pozabijo ...

V zraku je začutila resničen razlog svoje vrnitve. Prvič se je srečala z občutkom, da ji neznana in divja hiša, hiša neštetihi skrivnosti zares pripada. Nikoli ni mogla prav verjeti, da je pozno. Da pobira temačna zarja zadnje ostanke dneva in prerokovalci pospravljajo svoje pripomočke, da se selijo v neznano in – Deklica v ogledalu se nasmehne. Njen smeh ima barvo svežega sadja in vonj toplih rdečelasih žanjic. Starka zavzdihne in pomisli na čas, ko je bila reka še čisto plitva, ko so valovite kopice gričev zlatile obzorje in ga polnile z urejenostjo. Kasneje je spoznala besede, kot je *utopija*, kasneje. A ne uporablja jih zdaj, ko spet negibno zre v ogledalo, ki nikdar več ne bo odsevalo njene podobe. Tančica sveta, ki razpada na svetlobo in sence, se počasi odstira; zrak se gosti in v sobo prodirajo nenavadni glasovi. Okno drhti od neizpovedanih želja, stekla praznega akvarija, kjer so včasih bivale želve, nemirno drgetajo. Gospa R. je v bližnji hiši pozabila nahraniti mačke; priklenjeni na verige so psi na dvorišču dolgo lajali v pozdrav tujim gospodarjem. Zakaj prihajali so. Nevidni, a vendar otipljivi, in gospa P. se je tega zavedala. V pepelniku je dogorevala cigareta: gospa je sicer navadno sovražila vonj, ki se je vpiljal v prste, lase in obleke ter v njih puščal postano tesnobo, podobno ...

Medtem ko je zgrbljena ždela na pručki v kotu, se ji je zdelo, da jo opazujejo izza uokvirjene fotografije s portretom Franza Kafke. Morbidni in razdišani mrak se je naselil prav v pisateljevih očeh. Gospa P. je vznemirjena pogledala vsenaokoli; na policah so ležali kupi zaprašenih knjig. Ni se spominjala njihovih naslovov. Bilo je že davno tega, kar se je nazadnje sklonila mednje, si s trepetajočimi prsti izbrala eno in se potopila v njene vrtince. V tistem trenutku je gospa P. pozabila na vse zgodbe, ki jih je brala. Če bi o vsej stvari vedeli kaj več, bi nemara lahko zapisali: živel. Prikazni so naselile njen svet, dotlej obsojen na nespremenljive oblike in načrtane obrazce; opazovale so jo z brezčutnim izrazom mesečnega Kafke. Skozi tančice, ki so zakrivale poteze njegovega obraza, je nekdo

pomolil nevidno roko proti gospe P., ta pa se sploh ni zdrznila. Strah se je pojavil kasneje, ko so zadrhtele sveče v židovskem svečniku; a plamen ni ugasnil. Pomislila je na Davida, ubeglega v izmišljeno puščajsko pokrajino in prekritega s tisočeriimi plastmi pepela, tistega moškega, ki ga nikdar ni *zares* spoznala. *Saj vendar ne obstajajo, angeli s srebrnimi perutmi, ki te nežno primejo za roko s sedmimi srebrnimi prstani in povedejo pred oltar; vse to je čisto, a neresnično. Bolj strastni objemi vabijo v drugo bišo, kamor je pred mano odšla že D. in šest prijateljic, zaznamovank meseca. Saj sem edina med njimi, ki še čaka.* Od nekod priplava brezupen verz ter se zaplete med lesteneč in hrastovo mizo: »Na odru se Parrala pogovarja s smrtjo.« Pomisli: *kako primeren stavek za podnaslovitev prizora.* V sobi enolično prepeva čas. Vabi jo, da skupaj zaplešeta v krogu. Najprej pade temna zavesa. Nato se zgodi.

Gladina vode se svetlika, kot bi bila posejana z neštetiimi bisernimi meči. Sence gostih dreves se nagibajo proti bregu, kjer sipki pesek z drobnimi kamenčki prijetno bode v noge. Starka se tiho začne slačiti; kot da odgrinja tančico za tančico, krilo za krilom; kot da se nikdar popolnoma ne razkrije v svoji uveli goloti. Še vedno jo prekriva tanka mrena upanj in spominov, kokon, v katerega je ovita še v trenutku, ko se njene roke že skoraj dotaknejo valov; kraljestvo morskih deklcic vabi, *gledala me je iz ogledala*, pomisli, *Silvija med križi in ognji in obtoževalci, Silvija, obsojena na grmadi v nekem drugem času, Silvija, bči moja, onkraj časa naju združuje neka nevidna moč ...*

Obstoji gola v poslednjih žarkih spogledljivega sonca; mrak se začne barvati s toni škržatov, ki odpevajo starcem v zanikrnih gostilnah. *Ne kliči, ne sledi jim z glasom. Ne odgovarjaj. Noč se zapreda mednje; morda nikdar ne bo odšla. Predramila se boš v soncu odsevov; zrcalne podobe, ki si jih v trenutku zaslutila in srečala, se ne vrnejo nikdar več.*

Za trenutek se zazdi, kot da zaplava, po vodi ali po zraku; nato je videti samo še drobno piko nekje daleč, daleč za obzorjem.